

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
KHOA LUẬT

NGUYỄN THỊ MINH NGUYỆT

**MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN VỀ CÁC TỘI THAM
NHỮNG THEO LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM**

Chuyên ngành: Luật hình sự và tố tụng hình sự
Mã số: 60 38 01 04

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI - 2014

**Công trình được hoàn thành
tại Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội**

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN KHẮC HẢI

Phản biện 1:

Phản biện 2:

**Luận văn được bảo vệ tại Hội đồng chấm luận văn, họp tại
Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội.**

Vào hồi giờ, ngày tháng năm 2014

**Có thể tìm hiểu luận văn tại:
Trung tâm tư liệu Khoa Luật – Đại học Quốc gia Hà Nội
Trung tâm Thông tin – Thư viện, Đại học Quốc gia Hà Nội**

MỤC LỤC

Trang

Trang phụ bìa

Lời cam đoan

Mục lục

MỞ ĐẦU 1

Chương 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ CÁC TỘI PHẠM

VỀ THAM NHƯNG..... 10

1.1. KHÁI NIỆM VÀ CÁC ĐẶC ĐIỂM CỦA TỘI PHẠM
VỀ THAM NHƯNG..... 10

1.1.1. Khái niệm tội phạm về tham nhũng..... 10

1.1.2. Các đặc điểm của các tội phạm về tham nhũng 17

1.2. LỊCH SỬ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA TỘI PHẠM
VỀ THAM NHƯNG..... 21

1.2.1. Tội phạm về tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt
Nam thời kỳ phong kiến..... 23

1.2.2. Tội phạm về tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt
Nam giai đoạn từ 1945 đến 1985 26

1.2.3. Tội phạm về tham nhũng theo quy định của Bộ luật Hình
sự năm 1985..... 28

1.3. MỘT SỐ KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VỀ CHỐNG VÀ
PHÒNG NGỪA TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG..... 30

1.3.1. Tội phạm về tham nhũng theo quy định của Liên Hợp quốc..... 30

1.3.2. Tội phạm về tham nhũng theo quy định của một số quốc gia..... 35

Chương 2: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VÀ THỰC TIỄN

**XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG Ở
VIỆT NAM HIỆN NAY**..... 42

2.1. THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VỀ CÁC TỘI PHẠM VỀ
THAM NHƯNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY..... 42

2.1.1. Tội phạm về tham nhũng theo quy định của Bộ Luật
Hình sự Việt Nam..... 42

2.1.2.	Hệ thống các văn bản hướng dẫn thi hành các quy định của Bộ luật hình sự về các tội phạm về tham nhũng	56
2.1.3.	Các hành vi tham nhũng theo quy định của Luật phòng, chống tham nhũng	57
2.2.	THỰC TIỄN XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY.....	59
2.2.1.	Một số nét chung về thực trạng tham nhũng ở Việt Nam hiện nay	59
2.2.2.	Thực tiễn xét xử các tội phạm về tham nhũng	66
2.3.	MỘT SỐ VƯỚNG MẮC TRONG THỰC TIỄN XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG	74
Chương 3: MỘT SỐ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VÀ NÂNG CAO HIỆU QUẢ XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG.....		
3.1.	MỘT SỐ GIẢI PHÁP VỀ HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT.....	85
3.1.1.	Sự cần thiết và những cơ sở để hoàn thiện Bộ luật hình sự về các tội phạm về tham nhũng	85
3.1.2.	Những kiến nghị cụ thể	89
3.2.	MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG	95
3.2.1.	Tăng cường nghiệp vụ cho đội ngũ cán bộ làm công tác xét xử.....	95
3.2.2.	Nâng cao kỹ năng xét xử cho thẩm phán, hội thẩm nhân dân.....	98
3.2.3.	Tăng cường nguồn nhân lực cho ngành Tòa án.....	101
3.3.	MỘT SỐ GIẢI PHÁP KHÁC.....	104
3.3.1.	Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác chính trị, tư tưởng phẩm chất người đảng viên	104
3.3.2.	Tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục, truyền thông về công tác phòng, chống tham nhũng	107
3.3.3.	Học tập kinh nghiệm quốc tế và các nước trên thế giới.....	109
KẾT LUẬN.....		112
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO		114
PHỤ LỤC		

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Tham nhũng là một hiện tượng tiêu cực của xã hội, mang tính lịch sử. Sự hình thành, phát triển của tội phạm về tham nhũng gắn liền với sự hình thành giai cấp và sự ra đời, phát triển của bộ máy nhà nước. Tội phạm về tham nhũng diễn ra ở tất cả các quốc gia trên thế giới, không phân biệt chế độ chính trị, điều kiện và trình độ phát triển kinh tế - xã hội. Từ nhiều năm nay, Đảng và Nhà nước ta đã nhận định tội phạm về tham nhũng là một loại tội phạm nguy hiểm cao độ, trở thành một trong những nguy cơ làm cản trở sự nghiệp xây dựng và đổi mới đất nước.

Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam quy định: “Các cơ quan nhà nước, cán bộ, viên chức nhà nước phải tôn trọng nhân dân tận tụy phục vụ nhân dân, liên hệ chặt chẽ với nhân dân, lắng nghe ý kiến và chịu sự giám sát của nhân dân; kiên quyết đấu tranh chống mọi biểu hiện quan liêu, hách dịch, cửa quyền, tham nhũng”. Bên cạnh Hiến pháp, Nhà nước ta đã ban hành nhiều văn bản pháp luật khác nhau, tạo nên một hệ thống các văn bản pháp luật tương đối đầy đủ, đồng bộ nhằm điều chỉnh toàn diện các vấn đề về phòng, chống tham nhũng như Luật Phòng, chống tham nhũng, Bộ luật Hình sự, các Nghị định, Quyết định, chỉ thị và nhiều văn bản pháp luật khác có liên quan.

Bộ luật Hình sự năm 1985 được ban hành, qua bốn lần pháp điển hóa, Bộ luật Hình năm 1999, và Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Bộ luật Hình sự, có hiệu lực từ ngày 01/01/2010, những quy

định về tội phạm tham nhũng đã được quy định đầy đủ, rõ ràng hơn, trở thành cơ sở pháp lý quan trọng trong công cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng.

Công ước của Liên hợp quốc về tham nhũng được thông qua, có hiệu lực từ tháng 12/2005 đã tạo một khuôn khổ pháp lý quốc tế trong việc chống lại tham nhũng. Ở Việt Nam, tham nhũng cũng đã gây ra những tác hại to lớn cho đời sống chính trị, kinh tế và xã hội. Tham nhũng đã trở thành vấn đề được Đảng, Nhà nước và toàn thể xã hội quan tâm. Điều này được thể hiện trong quyết tâm chính trị của Đảng, Nhà nước trong công tác đấu tranh phòng, chống tham nhũng đến năm 2020; là sự thể chế hóa Nghị quyết Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng lần thứ 3 khóa X về *"Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác phòng, chống tham nhũng, lãng phí"*, đồng thời tiếp tục cụ thể hóa Luật phòng, chống tham nhũng năm 2005.

Cùng với sự phát triển nhanh chóng của đời sống kinh tế-xã hội và sự hội nhập kinh tế quốc tế, ở Việt Nam, thời gian vừa qua đã xảy ra nhiều vụ án tham nhũng nghiêm trọng như: Vụ án EPCO-Minh Phụng, vụ Tamexco, vụ PMU18, vụ tham nhũng đất đai ở Đồ Sơn, Hải Phòng, vụ Nông trường Sông Hậu, vụ tham nhũng Đề án 112, vụ Vinashin, Vinaline... và rất nhiều những vụ án tham nhũng khác luôn được dư luận quan tâm và mong chờ các cơ quan tiến hành tố tụng xử lý nghiêm. Trước diễn biến phức tạp của tình hình tội phạm, các quy định của pháp luật hình sự Việt Nam về các tội phạm về tham nhũng đã bộc lộ những hạn chế nhất định làm giảm hiệu quả của công tác đấu tranh phòng, chống tội phạm. Thực tiễn xét xử loại

tội phạm này vẫn còn nhiều vướng mắc cần phải nghiên cứu để tìm ra giải pháp khắc phục.

Hiện nay, khoa học luật hình sự trong nước cũng đã có nhiều công trình nghiên cứu về các tội tham nhũng nhưng chưa có nhiều công trình nghiên cứu sâu về nhóm tội này dưới góc độ lý luận và thực tiễn công tác xét xử những vụ án tham nhũng trên phạm vi cả nước trong giai đoạn hiện nay, từ đó chỉ ra được những hạn chế, vướng mắc của việc áp dụng pháp luật trong quá trình xét xử, những phương hướng, giải pháp hoàn thiện pháp luật để nâng cao hiệu quả xét xử các tội phạm về tham nhũng. Trên cơ sở này, tôi quyết định lựa chọn đề tài: ***“Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về các tội tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt Nam”*** làm luận văn thạc sĩ luật học của mình.

2. Tình hình nghiên cứu của đề tài

Ở nước ta, từ trước đến nay có khá nhiều công trình nghiên cứu của nhiều tác giả về các tội phạm tham nhũng.

Về giáo trình, sách chuyên khảo, bình luận có các công trình sau: *Giáo trình Luật Hình sự Việt Nam*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb Công An nhân dân, 2000; *Giáo trình Luật Hình sự Việt Nam*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb Công An nhân dân, 2001; *Giáo trình Luật Hình sự Việt Nam phân các tội phạm*, Đại học quốc gia Hà Nội, Khoa Luật, Lê Cẩm chủ biên; *Sách chuyên khảo: Tìm hiểu các tội phạm về tham nhũng, ma túy và xâm phạm tình dục đối với người chưa thành niên*, Nguyễn Ngọc Điệp, Đoàn Tấn Minh, Nxb Công an nhân dân, 1998; *Tìm hiểu pháp luật về chống tham nhũng, lợi dụng*

chức vụ xâm phạm lợi ích Nhà nước và quyền lợi công dân, Nguyễn Mạnh Hùng, Nxb Sự Thật, 1992; *Kinh nghiệm phòng, chống tham nhũng của một số nước trên thế giới*, sách tham khảo, Ban Nội chính Trung ương Đảng Cộng sản Việt nam, biên soạn Nguyễn Văn Quyền, Nxb Chính trị Quốc gia, 2005... Những giáo trình, sách chuyên khảo, bình luận này tập trung nghiên cứu những vấn đề cơ bản nhất về mặt lý luận đối với các tội phạm về tham nhũng, trang bị cho người đọc những kiến thức chung, cơ bản về loại tội phạm này.

Ngoài ra, một số tác giả cũng đã công bố những bài báo khoa học có đề cập đến tội tham nhũng như: *Một số ý kiến hoàn thiện quy định của pháp luật về phòng, chống tham nhũng*, Nguyễn Đình Bính, Tạp chí Kiểm sát, VKSNDTC, số 09/2008; *Các giải pháp nâng cao hiệu quả phát hiện và xử lý hành vi tham nhũng*, Phạm Mạnh Khải, Tạp chí Thanh tra chính phủ, Số 11/2009; *Một số vấn đề cần sửa đổi, bổ sung các tội phạm về tham nhũng trong bộ luật hình sự năm 1999*, Đinh Văn Quế, Tạp chí Tòa án nhân dân, Tòa án nhân dân tối cao, số 8/2008... Đây là những công trình nghiên cứu chuyên sâu về tội phạm về tham nhũng đã được đăng trên các tạp chí chuyên ngành. Các công trình này tiếp cận nhóm tội phạm này từ các góc độ khác nhau như các quy định của Bộ luật Hình sự Việt Nam về tội phạm về tham nhũng, phân tích các dấu hiệu của cấu thành tội phạm đối với từng tội danh tham nhũng và các hình thức trách nhiệm hình sự được áp dụng đối với các tội danh này và đề ra những giải pháp phòng, chống tội phạm về tham nhũng...

Ở cấp độ luận án tiến sĩ luật học có các đề tài của các tác giả:

Trần Đăng Vinh, *Hoàn thiện pháp luật về phòng, chống tham nhũng ở Việt Nam hiện nay*, 2012; Trần Văn Đạt, *Các tội phạm về tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt Nam*, 2012; Trần Công Phàn, 2004, *Tình hình, nguyên nhân và các biện pháp đấu tranh phòng, chống các tội tham nhũng...* Ở cấp độ luận văn thạc sĩ có các đề tài của các tác giả: Hoàng Anh Tuyên, *Phòng ngừa các tội phạm về tham nhũng ở Việt Nam*; Trương Quốc Hưng, *Quy định về phòng, chống tham nhũng trong Bộ luật Quốc triều hình luật và bài học rút ra đối với công cuộc phòng, chống tham nhũng hiện nay*, Hà Nội, 2011; Ngô Duy Hiếu, *Đổi mới tư duy pháp lý về đấu tranh phòng, chống tham nhũng ở Việt Nam hiện nay...* Những luận văn, luận án này ở những góc độ khác nhau đã nghiên cứu về tội phạm tham nhũng ở những khía cạnh chung, những vấn đề lý luận, tình hình tham nhũng và công tác đấu tranh phòng, chống tham nhũng, cũng như việc đổi mới tư duy trong phòng ngừa, đấu tranh chống tham nhũng ở Việt Nam.

Trên cơ sở kết quả nghiên cứu, khảo sát trên đây cho thấy, ở nước ta tuy đã có nhiều công trình nghiên cứu về tội phạm tham nhũng nhưng ở dưới dạng các khía cạnh nhỏ, khía cạnh lý luận, có nhiều vấn đề đã nghiên cứu nhưng nghiên cứu chưa sâu, chưa toàn diện, đầy đủ, chưa nghiên cứu về thực tiễn tội phạm tham nhũng trong giai đoạn hiện nay. Việc chọn nghiên cứu đề tài “*Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về các tội tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt Nam*” là đòi hỏi khách quan, cấp thiết vừa có tính lý luận, vừa có tính thực tiễn nhằm tìm ra nguyên nhân, đưa ra một số kiến nghị và giải pháp hoàn thiện

pháp luật hình sự, khắc phục những tồn tại, vướng mắc trong thực tiễn xét xử các tội phạm về tham nhũng và đề ra những giải pháp nâng cao hiệu quả xét xử loại tội phạm này.

3. Mục đích, phạm vi và đối tượng nghiên cứu của luận văn

3.1. Mục đích nghiên cứu của luận văn

Mục đích của luận văn là nghiên cứu các quy định của pháp luật về các tội phạm về tham nhũng dưới khía cạnh lập pháp hình sự, tình hình tham nhũng hiện nay, kinh nghiệm quốc tế trong đấu tranh chống, phòng ngừa tội phạm về tham nhũng và việc xét xử các loại tội này trong thực tiễn, từ đó luận văn đưa ra những giải pháp nhằm hoàn thiện các quy định về loại tội phạm này trong luật hình sự Việt Nam, chỉ ra những vướng mắc, tồn tại trên thực tế khi Tòa án các cấp áp dụng quy định của pháp luật về các loại tội phạm này. Từ đó đề xuất những giải pháp nâng cao hiệu quả của việc áp dụng các quy định của pháp luật trong thực tiễn giúp cho công tác đấu tranh chống và phòng ngừa tội phạm về tham nhũng đạt hiệu quả cao.

3.2. Phạm vi nghiên cứu của luận văn

Luận văn nghiên cứu và giải quyết những vấn đề xung quanh các tội phạm về tham nhũng theo Bộ luật hình sự Việt Nam, kết hợp với việc nghiên cứu đánh giá tình hình xét xử của Tòa án các cấp từ đó chỉ ra những nguyên nhân, tồn tại, hạn chế để kiến nghị những giải pháp hoàn thiện luật thực định và nâng cao hiệu quả của công tác đấu tranh chống và phòng ngừa tội phạm về tham nhũng hiện nay.

Về thời gian: Luận văn nghiên cứu thực tiễn xét xử trong 05 năm (từ năm 2009-2013).

3.3. Đối tượng nghiên cứu của luận văn

Đối tượng nghiên cứu của luận văn đúng như tên gọi của nó. Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về các tội phạm về tham nhũng theo luật hình sự Việt Nam.

4. Cơ sở lý luận và các phương pháp nghiên cứu đề tài

4.1. Cơ sở lý luận

Đề tài được thực hiện trên cơ sở phương pháp luận chủ nghĩa duy vật lịch sử và chủ nghĩa duy vật biện chứng Mác-xít, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước và pháp luật, quan điểm của Đảng và Nhà nước ta về xây dựng Nhà nước pháp quyền, về chính sách hình sự, về vấn đề cải cách tư pháp thể hiện trong các Nghị quyết Đại hội Đảng VIII, IX, X và các Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 26/5/2005 về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020 của Bộ Chính trị.

4.2. Các phương pháp nghiên cứu

Trong quá trình nghiên cứu đề tài, tác giả luận văn đã sử dụng các phương pháp cụ thể và đặc thù của khoa học luật hình sự như: phương pháp phân tích, tổng hợp; phương pháp so sánh, đối chiếu; phương pháp diễn dịch, phương pháp quy nạp; phương pháp thống kê để tổng hợp các tri thức khoa học và luận chứng các vấn đề tương ứng được nghiên cứu trong luận văn.

Ngoài ra, việc nghiên cứu đề tài còn sử dụng các báo cáo tham luận của Tòa án nhân dân tối cao, Ban Nội chính Trung ương, Thanh tra Chính phủ.

5. Những điểm mới về khoa học và đóng góp chính của luận văn

Kết quả nghiên cứu của luận văn có ý nghĩa quan trọng về phương

diện lý luận và thực tiễn. Những điểm mới cơ bản của luận văn là:

- Tổng hợp những quan điểm khoa học về tội phạm về tham nhũng để xây dựng nên khái niệm tội phạm về tham nhũng và hướng hoàn thiện những quy định của pháp luật về tội phạm về tham nhũng.

- Nghiên cứu, đánh giá làm sáng tỏ bức tranh tình hình xét xử các loại tội phạm này trong thời gian 5 năm vừa qua; những tồn tại, hạn chế của những quy định của pháp luật, thực tiễn áp dụng pháp luật cũng như những nguyên nhân, tồn tại, hạn chế đó.

- Trên cơ sở kết quả nghiên cứu lý luận và thực tiễn, luận văn đã đề xuất các giải pháp hoàn thiện pháp luật thực định, nâng cao hiệu quả xét xử các tội phạm về tham nhũng và hiệu quả của công tác đấu tranh chống và phòng ngừa các tội phạm về tham nhũng trong giai đoạn xây dựng Nhà nước pháp quyền và cải cách tư pháp hiện nay ở nước ta.

Bên cạnh đó, luận văn sẽ là một tài liệu tham khảo cần thiết và bổ ích dành cho không chỉ các nhà lập pháp mà còn có các nhà nghiên cứu, các cán bộ giảng dạy pháp luật, học viên cao học và sinh viên thuộc chuyên ngành Tư pháp hình sự tại các cơ sở đào tạo luật. Kết quả nghiên cứu của luận văn còn phục vụ cho việc trang bị những kiến thức chuyên sâu cho cán bộ thực tiễn đang công tác tại Tòa án các cấp trong quá trình giải quyết vụ án hình sự khách quan, có căn cứ, đúng pháp luật.

6. Kết cấu của luận văn

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận và Danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của luận văn gồm 3 chương:

Chương 1: Một số vấn đề lý luận về các tội phạm về tham nhũng.

Chương 2: Thực trạng pháp luật và thực tiễn xét xử các tội phạm về tham nhũng ở Việt Nam hiện nay.

Chương 3: Một số giải pháp hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả xét xử các tội phạm về tham nhũng.

Chương 1

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG

1.1. KHÁI NIỆM VÀ CÁC ĐẶC ĐIỂM CỦA TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG

Hiện nay trên thế giới cũng như ở Việt Nam, khái niệm về tham nhũng, tội phạm về tham nhũng vẫn chưa được hiểu một cách thống nhất, vẫn còn nhiều quan điểm khác nhau. Việc tìm hiểu các quan điểm của các nhà nghiên cứu về khái niệm tội phạm về tham nhũng để từ đó rút ra được một khái niệm chung về loại tội phạm này có ý nghĩa to lớn về mặt lý luận và thực tiễn, góp phần vào công cuộc đấu tranh phòng, chống loại tội phạm này.

Trên cơ sở tổng hợp những quan điểm của các nhà nghiên cứu trong và ngoài nước, có thể đưa ra khái niệm về tội phạm về tham nhũng như sau:

Tội phạm về tham nhũng là những hành vi nguy hiểm cho xã hội được quy định trong Bộ Luật Hình sự, do người có chức vụ,

quyền hạn, được giao thực hiện nhiệm vụ, công vụ nhưng đã lợi dụng chức vụ, quyền hạn của mình nhằm mục đích vụ lợi, xâm phạm hoạt động đúng đắn và uy tín của cơ quan Nhà nước, tổ chức xã hội, quyền và lợi ích hợp pháp của công dân.

Từ khái niệm tội phạm về tham nhũng, rút ra được những đặc điểm của loại tội phạm này như sau:

Thứ nhất, tội phạm về tham nhũng xâm hại đến uy tín và hoạt động đúng đắn của các cơ quan, tổ chức, Nhà nước, quyền và lợi ích hợp pháp của công dân.

Thứ hai, tội phạm về tham nhũng, những người có chức vụ lợi dụng chức vụ, quyền hạn được giao để thực hiện hành vi trái với công vụ;

Thứ ba, tội phạm về tham nhũng có mục đích vụ lợi, đó là những hành vi cố ý, có mục đích.

Thứ tư, chủ thể của tội phạm về tham nhũng do những người có chức vụ, quyền hạn thực hiện.

1.2. LỊCH SỬ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG TRONG PHÁP LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM

Tội phạm về tham nhũng ở Việt Nam xuất hiện và phát triển qua các giai đoạn lịch sử khác nhau: Giai đoạn dưới chế độ phong kiến; giai đoạn từ 1945 đến 1985; giai đoạn từ khi ban hành BLHS năm 1985 đến nay.

Giai đoạn dưới chế độ phong kiến: Dưới chế độ phong kiến, Nhà nước phong kiến Việt Nam đã có những quy định về tội phạm về tham nhũng. Nhiều văn bản pháp luật được ban hành như Bộ

Luật Hình thư dưới triều nhà Lý, Bộ Quốc triều hình luật dưới triều nhà Lê, Bộ luật Gia Long dưới triều nhà Nguyễn. Có thể thấy, dưới thời đại phong kiến Việt Nam, pháp luật về đấu tranh đối với tội phạm về tham nhũng đã được quan tâm nhằm củng cố và bảo vệ chế độ phong kiến trung ương tập quyền. Tuy nhiên, những quy định về loại tội phạm này còn hạn chế.

Giai đoạn từ 1945 đến 1985: Sau khi cách mạng tháng Tám thành công, nước nhà giành được độc lập, Đảng, Nhà nước ta đã rất chú ý đến vấn đề tham nhũng, các quy định về chống tham nhũng, lãng phí, thực hiện tiết kiệm và ngăn cấm chiếm hữu tài sản công được đặt ra. Đảng và Nhà nước ta đã ban hành nhiều văn bản để bảo vệ tài sản của Nhà nước và của nhân dân, bảo vệ hoạt động đúng đắn của các cơ quan, tổ chức, ngăn ngừa sự vi phạm pháp luật của cán bộ, công chức, Đảng viên. Tội phạm về tham nhũng giai đoạn này vẫn chưa được quy định một cách cụ thể và có hệ thống trong các văn bản pháp luật hình sự mà chủ yếu được quy định bằng các sắc lệnh, pháp lệnh, Nghị quyết.

Giai đoạn từ 1985 đến nay: Ngày 27/6/1985, Bộ luật Hình sự đầu tiên của nước CHXHCN Việt Nam ra đời. Bộ luật Hình sự năm 1985 đã dành một chương riêng (Chương IX) quy định về tội phạm chức vụ, trong đó có các tội về tham nhũng.

Bộ Luật Hình sự năm 1985 đã được sửa đổi, bổ sung 04 lần vào các năm 1989, 1991, 1991 và 1997. Các tội phạm về tham nhũng gồm 07 tội: Tội lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ; Tội lạm quyền trong khi thi hành công vụ; Tội chiếm đoạt, mua

bán hoặc tiêu hủy tài liệu bí mật công tác; Tội giả mạo trong công tác; Tội nhận hối lộ; Tội đưa hối lộ, làm môi giới hối lộ; Tội lợi dụng ảnh hưởng đối với người có chức vụ, quyền hạn để trục lợi.

Hiện nay, ngoài những quy định tại Bộ Luật Hình sự năm 1999, sửa đổi bổ sung năm 2009, quy định các tội phạm về tham nhũng, chúng ta còn có Luật PCTN và rất nhiều văn bản pháp lý khác quy định về loại tội phạm này. Có thể thấy, chúng ta đã có một khung pháp lý cơ bản là hoàn thiện về loại tội phạm này. Điều này giúp cho công tác đấu tranh phòng, chống tham nhũng của nước ta có hiệu quả tốt hơn.

1.3. MỘT SỐ KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VỀ CHỐNG VÀ PHÒNG NGỪA TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG

Trong những năm gần đây, cùng với xu thế toàn cầu hoá, tham nhũng ngày càng lan rộng, trở thành vấn đề nhức nhối, đe dọa nghiêm trọng đến tiến trình phát triển kinh tế - xã hội của nhiều quốc gia trên thế giới. Việc học tập kinh nghiệm của quốc tế về phòng ngừa tội phạm về tham nhũng là việc làm cần thiết giúp Việt Nam có thêm được những kinh nghiệm quý báu trong công tác đấu tranh, phòng ngừa loại tội phạm này.

Việt Nam phê chuẩn công ước của Liên hợp quốc về chống tham nhũng là việc làm cần thiết, là bước đi đúng trong tiến trình hội nhập kinh tế quốc tế. Từ việc nghiên cứu tội phạm về tham nhũng theo quy định của Công ước chống tham nhũng của Liên hợp quốc, Bộ luật hình sự một số nước như Liên bang Nga, Nhật Bản, Trung Quốc, có thể thấy các nước đều quan tâm tới tội phạm tham nhũng

và có chế tài xử lý đối với loại tội phạm này. Có những nước hình sự hóa rất nhiều hành vi tham nhũng, có những nước lại quy định rất ít các tội phạm được coi là tội tham nhũng và chế tài xử lý loại tội phạm này cũng khác nhau. Trước mắt, nước ta sẽ gặp một số khó khăn do pháp luật còn thiếu hoặc chưa tương thích với một số quy định của Công ước. Tuy nhiên, vấn đề này sẽ được khắc phục từng bước trong quá trình sửa đổi, bổ sung một số văn bản pháp luật có liên quan trong tương lai.

Chương 2

THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VÀ THỰC TIỄN XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

2.1. THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VỀ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Theo quy định của BLHS hiện hành, các tội phạm về tham nhũng được quy định tại Mục A Chương XXI BLHS năm 1999, bao gồm bảy tội sau: Tội tham ô tài sản (Điều 278); Tội nhận hối lộ (Điều 279); Tội lạm dụng chức vụ, quyền hạn chiếm đoạt tài sản (Điều 280); Tội lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ (Điều 281); Tội lạm quyền trong khi thi hành công vụ (Điều 282); Tội lợi dụng chức vụ, quyền hạn gây ảnh hưởng đối với người khác để trục lợi (Điều 283); Tội giả mạo trong công tác (Điều 284). Các tội phạm về tham nhũng quy định tại mục A chương XXI, so với các tội phạm này quy định tại chương IX Bộ luật hình sự năm 1985 có nhiều sửa đổi bổ sung. Bộ luật hình sự năm 1985 không phân biệt tội

phạm tham nhũng với tội phạm về chức vụ khác mà coi tham nhũng cũng là tội phạm về chức vụ. Các yếu tố định tội và định khung hình phạt quy định tại mục A chương XXI Bộ luật hình sự năm 1999 cũng có nhiều sửa đổi bổ sung theo hướng không có lợi cho người phạm tội, nhưng cũng có những quy định lại có lợi cho người phạm tội.

Ngoài những quy định tại BLHS về các tội phạm tham nhũng, hệ thống các văn bản hướng dẫn thi hành các quy định của BLHS về các tội phạm về tham nhũng như Nghị quyết 01/2001/NQ-HĐTP ngày 15/3/2001... chúng ta còn quy định các hành vi tham nhũng trong Luật phòng, chống tham nhũng. Theo quy định tại BLHS, có 7 tội phạm về tham nhũng, theo Luật phòng, chống tham nhũng có 12 hành vi tham nhũng. Thiết nghĩ, sau khi Luật PCTN có hiệu lực thì những hành vi đã được quy định tại Điều 3 Luật PCTN là hành vi tham nhũng, nhưng những hành vi này lại được quy định là tội phạm trong các chương khác của BLHS sự năm 1999 thì cũng phải coi đó là tội phạm về tham nhũng. Ví dụ: hành vi dùng tài sản nhà nước để đưa hối lộ được quy định tại Điều 289 BLHS năm 1999 chỉ là tình tiết định khung hình phạt và Tội đưa hối lộ (Điều 289) chỉ là tội phạm khác về chức vụ chứ không phải là tội phạm về tham nhũng, nhưng sau khi Luật PCTN năm 2005 có hiệu lực thì hành vi dùng tài sản của Nhà nước để đưa hối lộ nhằm được giải quyết công việc của cơ quan, tổ chức, đơn vị hoặc địa phương mình, phải được coi là tội phạm về tham nhũng. Tuy nhiên, vấn đề cần được nghiên cứu kỹ và đề xuất trong quá trình sửa đổi, bổ sung BLHS trong thời gian tới.

2.2. THỰC TIỄN XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

2.2.1. Một số nét chung về thực trạng tham nhũng ở Việt Nam hiện nay

Trong Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng đã chỉ rõ: “...tình trạng tham nhũng, lãng phí, quan liêu...chưa được ngăn chặn, đẩy lùi mà còn tiếp tục diễn biến phức tạp.

Tình hình tham nhũng diễn ra ở nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội: trong lĩnh vực quản lý, sử dụng đất đai, tài nguyên, khoáng sản; trong lĩnh vực tài chính, ngân hàng; trong lĩnh vực đầu tư, xây dựng cơ bản; trong quản lý, sử dụng vốn, tài sản nhà nước tại các doanh nghiệp; trong lĩnh vực tư pháp...Bên cạnh những vụ án tham nhũng lớn được báo chí và dư luận nhắc đến nhiều, còn xuất hiện tình trạng tham nhũng “vật”, và tham nhũng “nhỏ, lẻ”, nhiều người gọi là “chi phí không chính thức”, tuy thiệt hại không lớn, có khi chỉ vài chục nghìn đồng mỗi vụ, nhưng diễn ra một cách tràn lan ở nhiều nơi, khiến người dân bức xúc. Một năm gần đây đã xuất hiện một số vụ tham nhũng liên quan đến yếu tố nước ngoài, ví dụ như: Vụ nghi án hối lộ của công ty tư vấn giám sát giao thông (JTC) Nhật Bản với các quan chức ngành đường sắt Việt Nam, vụ án đang trong quá trình điều tra; Vụ ông Huỳnh Ngọc Sỹ, nguyên Phó Giám Đốc sở Giao Thông Vận tải thành phố Hồ Chí Minh nhận hối lộ từ các quan chức của công ty tư vấn quốc tế Thái Bình Dương của Nhật (gọi tắt là PCI) để cho PCI trúng thầu dự án phát triển cơ sở hạ tầng có sử dụng vốn ODA của Nhật Bản...

2.2.2. Thực tiễn xét xử các tội phạm về tham nhũng

Thực tiễn xét xử của Tòa án nhân các cấp từ năm 2009 đến 2013 cho thấy, số lượng lớn các tội phạm về tham nhũng đã được đưa ra xét xử, cách hình thức trách nhiệm hình sự được áp dụng đối với người phạm tội ngày càng nghiêm khắc. Điều đó thể hiện sự quyết tâm của Đảng và Nhà nước ta trong công tác đấu tranh với nạn tham nhũng.

Theo số liệu thống kê của Vụ thống kê tổng hợp-Tòa án nhân dân tối cao, từ năm 2009 đến năm 2013, trong cả nước, tòa án nhân dân các cấp đã đưa ra xét xử sơ thẩm tổng số 1310 vụ án với 2850 bị cáo, xét xử phúc thẩm 614 vụ án với 1198 bị cáo về các tội về tham nhũng. Chiếm tỷ lệ 1,2% tổng số vụ án và 1,1% tổng số bị cáo bị xét xử sơ thẩm; 1,1% tổng số vụ án và 1,4% tổng số bị cáo bị xét xử phúc thẩm.

Có tất cả 7 tội phạm về tham nhũng được quy định tại Mục A Chương XXI Bộ luật hình sự năm 1999 đều được áp dụng. Trong những tội này, tội tham ô tài sản chiếm tỷ lệ cao nhất, sau đó đến các tội Lạm dụng chức vụ, quyền hạn chiếm đoạt tài sản; tội Lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ; tội nhận hối lộ; tội Giả mạo trong công tác; tội Lạm quyền trong khi thi hành công vụ; tội Giả mạo trong công tác chiếm tỷ lệ ít nhất.

Về các hình thức trách nhiệm hình sự được áp dụng đối với người phạm tội, hình phạt tù 7 năm trở xuống chiếm tỷ lệ cao nhất 43,7%; hình phạt chung thân và tử hình chiếm tỷ lệ thấp nhất 0,4%; hình phạt tù cho hưởng án treo chiếm tỷ lệ cao 33,2%. Có 15 bị cáo bị

truy tố về các tội về tham nhũng nhưng khi đưa ra xét xử được tuyên không có tội. Có 14 bị cáo được miễn trách nhiệm hình sự hoặc miễn hình phạt.

Theo số liệu thống kê 6 tháng đầu năm 2014, có tổng số 101 vụ án/259 bị cáo đã bị xét xử sơ thẩm về các tội phạm về tham nhũng, có 44 bị cáo được hưởng án treo, 193 bị cáo bị tù từ 7 năm trở xuống, 39 bị cáo bị tù từ 7 năm đến 15 năm, 13 bị cáo bị tù từ 15 năm đến 20 năm, 06 bị cáo bị tù chung thân và tử hình. Tội tham ô tài sản vẫn chiếm số lượng nhiều nhất.

2.3. MỘT SỐ VƯỚNG MẮC TRONG THỰC TIỄN XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHƯNG

Qua nghiên cứu thực tiễn xét xử các tội phạm tham nhũng, việc áp dụng pháp luật hình sự đối với các tội phạm về tham nhũng ở nước ta trong thời gian vừa qua về cơ bản đã đáp ứng được yêu cầu đấu tranh phòng chống tội phạm, góp phần nâng cao hiệu quả các quy định của pháp luật về tội phạm. Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự đối với loại tội phạm này vẫn còn một số tồn tại, vướng mắc và hạn chế, làm ảnh hưởng đến công tác phòng, chống tham nhũng như sau:

- Quy định của Bộ luật hình sự và Luật phòng, chống tham nhũng chưa có sự tương thích giữa khái niệm “tội phạm tham nhũng” với “hành vi tham nhũng”.

- Về việc xác định chủ thể của các tội phạm tham nhũng là người có chức vụ, quyền hạn được quy định tại Điều 277 của Bộ luật

hình sự năm 1999, nhận thức để xác định còn thiếu nhất quán, áp dụng không thống nhất.

- Một số dấu hiệu định khung hình phạt trong các tội về tham nhũng hiện nay chưa có hướng dẫn của cơ quan Nhà nước có thẩm quyền, như: thế nào là “gây hậu quả nghiêm trọng”, “gây hậu quả rất nghiêm trọng”, “gây hậu quả đặc biệt nghiêm trọng” hay “gây hậu quả đặc biệt nghiêm trọng khác”... nên trong nhiều trường hợp còn có sự nhận thức khác nhau khi đánh giá chứng cứ và xác định tội danh, định khung hình phạt giữa các cơ quan tiến hành tố tụng.

- Trong quá trình xét xử các vụ án tham nhũng, vấn đề giám định tư pháp cũng là một trong những vấn đề vướng mắc, làm ảnh hưởng đến quá trình xét xử của Tòa án nhân dân các cấp.

- Vấn đề định tội danh cũng là một trong những vướng mắc trong quá trình giải quyết vụ án...

Những vướng mắc này xuất phát từ những nguyên nhân như: Do hệ thống pháp luật, cơ chế chính sách ở nước ta còn nhiều kẽ hở. Về pháp luật xử lý tham nhũng còn những bất cập. Công tác hướng dẫn áp dụng thống nhất các quy định của pháp luật liên quan tới các tội phạm tham nhũng còn những hạn chế. Việc áp dụng các quy định của Bộ luật hình sự về Chương “Các tội phạm về chức vụ” hiện còn nhiều vướng mắc; Hoạt động phổ biến giáo dục pháp luật, hoạt động tuyên truyền, giáo dục pháp luật đặc biệt là pháp luật liên quan đến phòng chống tham nhũng chưa được các cơ quan, các cấp, các ngành chú ý đúng mức...

Chương 3

MỘT SỐ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VÀ NÂNG CAO HIỆU QUẢ XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG

3.1. MỘT SỐ GIẢI PHÁP VỀ HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT

3.1.1. Sự cần thiết và những cơ sở để hoàn thiện Bộ luật hình sự về các tội phạm về tham nhũng

Bộ luật hình sự đã quy định một cách tương đối có hệ thống, toàn diện các nguyên tắc, chế định chung của chính sách hình sự, đã hình sự hóa được nhiều hành vi nguy hiểm cho xã hội và xác định hệ thống hình phạt khá toàn diện và khoa học. Tuy nhiên, trong những năm qua tình hình đất nước đã có những thay đổi mạnh mẽ và to lớn, Bộ luật hình sự đã bộc lộ nhiều hạn chế, bất cập. Đặc biệt, năm vừa qua, Quốc hội đã thông qua bản Hiến pháp năm 2013, do đó yêu cầu sửa đổi Bộ luật hình sự càng trở nên cấp thiết.

Hiện nay, Bộ luật hình sự năm 1999 đang được nghiên cứu sửa đổi toàn diện. Một trong những nội dung quan trọng là việc sửa đổi, bổ sung các quy định của Bộ luật hình sự về tội phạm tham nhũng nhằm đáp ứng yêu cầu đấu tranh chống và phòng ngừa tham nhũng ở nước ta và bảo đảm việc thực thi các nghĩa vụ quốc tế theo Công ước Liên hợp quốc về chống tham nhũng mà Việt Nam là quốc gia thành viên. Nhiều vấn đề mới đang được đặt ra, chẳng hạn: Tham nhũng trong lĩnh vực tư, hối lộ công chức nước ngoài, hình sự hóa hành vi làm giàu bất chính,... Đây là những nội dung tương đối mới mẻ cả về mặt tư duy pháp lý và kỹ thuật lập pháp đối với Việt Nam, do vậy, rất cần có sự nghiên cứu và đánh giá cụ thể để bảo đảm việc vận dụng hiệu quả vào thực tiễn Việt Nam.

3.1.2. Những kiến nghị cụ thể

- Về mặt thuật ngữ, cần bổ sung thêm khái niệm tội phạm về tham nhũng bên cạnh khái niệm tội phạm về chức vụ. *Tội phạm về tham nhũng là những hành vi xâm phạm hoạt động đúng đắn của cơ quan, tổ chức do người có chức vụ thực hiện trong khi thực hiện nhiệm vụ, công vụ nhưng đã lợi dụng chức vụ, quyền hạn nhằm mục đích vụ lợi.*

- Về mặt kỹ thuật lập pháp: cần kết cấu lại chương, bổ sung thêm các điều cho phù hợp hơn. Bổ sung thêm một số tội vào Mục các tội phạm về tham nhũng. Theo quy định của Luật PCTN, ngoài các tội phạm đã được quy định tại Mục A Chương XXI BLHS năm 1999 là các tội phạm về tham nhũng thì còn một số hành vi tham nhũng chưa được quy định là tội phạm hoặc tuy đã quy định là tội phạm nhưng chưa được coi là tội phạm về tham nhũng.

Cần quy định trách nhiệm hình sự của pháp nhân; Mở rộng chủ thể đối với loại tội phạm tham nhũng đối với khu vực tư; Hình sự hoá hành vi làm giàu bất chính, bởi hành vi làm giàu bất chính có tính nguy hiểm cao cho xã hội, cần phải hình sự hóa bằng các chế tài hình sự; Cần sửa đổi, bổ sung một số quy định về hình phạt đối với các tội phạm về tham nhũng, trong đó có tội về tử hình. Hiện nay, nên nghiên cứu để loại bỏ hình phạt tử hình đối với các tội có liên quan đến tham nhũng.

3.2. MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ XÉT XỬ CÁC TỘI PHẠM VỀ THAM NHŨNG

Các giải pháp nâng cao hiệu quả xét xử các tội phạm về tham nhũng bao gồm các giải pháp sau:

- Tăng cường nghiệp vụ cho đội ngũ cán bộ làm công tác xét xử.
- Nâng cao kỹ năng xét xử cho thẩm phán, hội thẩm nhân dân.

- Tăng cường nguồn nhân lực cho ngành Tòa án.

3.3. MỘT SỐ GIẢI PHÁP KHÁC

- Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác chính trị, tư tưởng phẩm chất người đảng viên.
- Tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục, truyền thông về công tác phòng, chống tham nhũng.
- Học tập kinh nghiệm quốc tế và các nước trên thế giới.

KẾT LUẬN

Tham nhũng được coi là một căn bệnh nguy hiểm, gây ra tác hại nhiều mặt, cản trở sự phát triển của xã hội. Đảng và Nhà nước đặt ra mục tiêu đấu tranh để loại trừ ra khỏi đời sống xã hội. Việc chọn đề tài “Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về các tội tham nhũng theo pháp luật hình sự Việt Nam” là một thử thách, vì đây là một đề tài khó, có nhiều đề tài nghiên cứu về vấn đề này ở những góc độ khác nhau. Tuy nhiên, với phạm vi của một luận văn thạc sĩ, luận văn đã nghiên cứu và có những quan điểm về tội phạm về tham nhũng. Luận văn đã nghiên cứu một số vấn đề lý luận về tội phạm về tham nhũng, những quan điểm khoa học về nhóm tội phạm này, thực trạng pháp luật và thực tiễn xét xử loại tội phạm này trong thời gian 5 năm vừa qua. Từ đó chỉ ra những tồn tại, nguyên nhân và hạn chế trong công tác xét xử, đề xuất những giải pháp hoàn thiện pháp luật thực định và nâng cao hiệu quả của công tác đấu tranh chống và phòng ngừa tội phạm về tham nhũng trong giai đoạn xây dựng nhà nước pháp quyền và cải cách tư pháp ở nước ta hiện nay.

Luận văn đã tổng hợp những quan điểm khoa học về các tội phạm về tham nhũng, từ đó xây dựng nên khái niệm và hướng hoàn

thiện những quy định của pháp luật về nhóm tội này. Từ việc nghiên cứu những vấn đề chung về các tội phạm về tham nhũng, luận văn còn khái quát quá trình hình thành và phát triển theo quy định của pháp luật hình sự Việt Nam về các tội phạm này theo các giai đoạn. Luận văn cũng tìm hiểu những hành vi tham nhũng theo quy định của Luật phòng, chống tham nhũng. Tìm hiểu một số kinh nghiệm quốc tế về chống và phòng ngừa tội phạm về tham nhũng, theo quy định của Liên hợp quốc, theo quy định của một số quốc gia. Từ việc nghiên cứu này để so sánh, đánh giá những quy định của pháp luật Việt Nam về nhóm tội phạm này so với pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia có những điểm tương đồng và khác nhau như thế nào, để rút ra một số kinh nghiệm cho Việt Nam trong công tác đấu tranh chống, phòng ngừa tội phạm về tham nhũng và hoàn thiện những quy định của pháp luật về loại tội phạm này. Xem xét thực trạng pháp luật và thực tiễn xét xử những vụ án về tham nhũng ở nước ta hiện nay, những vướng mắc, khó khăn trong công tác xét xử và áp dụng pháp luật. Từ đó đưa ra một số kiến nghị và giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả xét xử các tội phạm về tham nhũng.

Thực tiễn cho thấy công tác xét xử các vụ án về tội phạm về tham nhũng của ngành Tòa án trong thời gian qua đã đạt được những kết quả quan trọng; nhiều vụ án về tội phạm về tham nhũng lớn đã được đưa ra xét xử công khai, với chất lượng xét xử ngày càng được cải thiện; các hình phạt được áp dụng đối với người phạm tội thể hiện tính nghiêm minh của pháp luật, đảm bảo mục đích của hình phạt, đáp ứng mục tiêu, yêu cầu của Đảng và Nhà nước về chống và phòng ngừa các tội phạm về tham nhũng.